

13. Počátky moderní světové a české literatury

Lidstvo koncem 19. století změna všech hodnot. Krize kapitalismu. Překotný vývoj všeho. Změna tradičních rodinných, morálních vazeb. Odvaha lidí projevit nesouhlas. Pocit všeobecné krize. Nové politické strany, radikalizace mladých. Střídání nových uměleckých směrů, paralelně pak symbolismus, impresionismus, dozrívá realismus, je naturalismus.

Impresionismus (vrchol realismu, okamžik, světlo, barevná skvrna, Claude Monet, Auguste Renoir, Edgar Degas, sochař Auguste Rodin, + Henri de Toulouse-Lautrec, hudba Claude Debussy).

Neopresionismus - pointilismus.

Symbolismus (názor konce 19. stol., opozice naturalismu-realismu a impresionismu; předmět znak ideje).

Postimpresionismus (80. léta 19. stol. Paul Cézanne, Vincent van Gogh, Paul Gauguin; niterní reflexe; základ nového moderního malířství).

Secese (životní styl konce a přelomu století - poslední univerzální sloh; protest moderny proti konzervatismu; Antonio Gaudí, Gustav Klimt, Alfons Mucha).

Konec pozitivismu (= realismus), pozornost individuu. Nietzsche (1844-1900), Schopenhauer (1788-1860).

Dekadence a symbolismus

Dekadence pocit, symbolismus směr.

Utváření symbolismu

Edgar Allan Poe (1809-1849)

Otec novodobého hororu a detektivky. Vykalkulovaná (vč. účelové racionální stavby celého textu - Havran) psychologická působivá pointa. Ne nadpřirozeno, ale lidské zlo. Literární typ detektiva-amatéra (Dupin). - Havran (1845) - báseň balada, nevermore. - Jáma a kyvadlo, Vraždy v ulici Morgue (márnice) - povídky literatury hrůzy či detektivní.

Walt Whitman (1819-1892)

Jeho volný verš základ moderní poezie. Volný verš - minimum normovaných prvků (např. rytmické schéma), svobodněji vyjádří myšlenku, kadence hovorové řeči. - Stébla trávy (1855) vytyčila směr evropské poezii a pohnula poezii americkou. Člověk a moderní doba = ano.

Dekadentní literatura

Dekadence (úpadek; individualistický a subjektivistický myšlenkový a umělecký směr/pocit vyjadřující úzkost a depresi člověka). Znechucenost společností, únik do vlastního světa. Projev pesimismem, morbiditou, zmarem, erotickou přesyceností, mysticismem, narcisismem, bohémstvím, satanismem, nevázaným sexem, alkoholem, tuláctvím, výstředností atp. Většinou symbolisté; dekadence pak = přesycenost, únava kulturou, žádost vrcholných emocí atp.

Rys: lartpourtartismus - formální stránka umění ano, fce jen krása, čisté umění.

Oscar Wilde (1854-1900)

Anglický Ir, dekadence a lartpourtartismus. Dandy (jiskřivý intelekt, witty), zlom s obviněním homosexuality. - Obraz Doriana Graye (1891) - znát děj. Interpretace. Aforismus např. Muž může být šťasten s kteroukoliv ženou, pokud ji nemiluje. - Jak je důležité mít Filipa (1894)

Stanislaw Przybyszewski (1868-1927)

Kult satanismu a nové duše, člověk osvobozen od zábran, v moci pudů. Vliv na čs dekadenty.

Prokletí básníci.

Francouzští dekadentní básníci. Bohémové, pobouření ve společnosti, zákazy.

Charles Baudelaire (1821-1867)

Základy moderní poezie. Bouřlivý život. Na vrcholu realismu opozice, ano symbolismus, zobrazení všemi smysly (čich, hmat, barvy, vůně), porušil dosavadní koncept poezie - nový způsob poznání. - Květy zla (1857) - člověk nelze štěstí a harmonie.

Paul Verlaine (1844-1896)

Intimní vztah s Rimbaudem (v díle Romance beze slov). - Saturnské básně (1866)

Jean Artur Rimbaud (1854-1891)

Intimní vztah s Verlainem. Všechna díla mezi 16. a 20. rokem. - Opilý koráb (1871) - nespoutaný koráb na moři tok asociací, zření vnitřního básníka, snu. Báseň samohlásky - písmena asociují barvy i skutečnosti (poetismus Nezval - Abeceda). Iluminace (1886) - básně v próze.

Česká literatura přelomu 19. a 20. století

Generace literátů Česká moderna a mladší buřiči + dekadenti, katolíci.

Impresionismus Antonín Slavíček, hudba Josek Suk, osobitý Leoš Janáček.

Symbolismu Jan Preisler .

Secese Pařížan Alfons Mucha, u nás ne malířství, ale ostatní - Jan Kotěra (Městské muzeum Hradec Králové), Obecní dům (Balšánek, Polívka), Hlavní nádraží Praha.

Česká moderna - počátek moderní literatury v českých zemích

Shrnující název tendencí 90. let pokračujících k I. světové válce, první projevy moderních směrů u nás.

90. léta řada sporů, např. Vrchlický i Hálek kritizováni, Neruda vyzdvižen, mladí radikálové Omladiny odsouzeni (např. S. K. Neumann), nejvýznamnější: 1895 manifest České moderny: umělecká individualita, vnitřní pravda, politická svoboda; umělci symbolismu, impresionismus, naturalismus. Březina, Sova, Machar, Mrštík, Šalda ad.

Josef Svatopluk Machar (1864-1942)

Útok na Hála, Čecha, Rakousko, maloměsto, církev. 30 let úředník a nespokojenost celý život. Prozaický realistický verš, fejetony, satira. Moderní myšlenkami (fuj malost poměrů). - Confiteor I-III (1887) - osobní zpověď skeptika - Tristium Vindobona (1893) - politická poezie - Svědomí věků - cyklus o osobnostech ~ vývoj etiky (vliv Nietzsche)

Otokar Březina (1868-1929, Václav Jevabý)

Oceán symbolů, šílenství metafor jež obdivujeme. Dynamičnost, oxymoróny, hudební volný verš. Světový umělec. Katolíci kult Březiny (např. velký přítel Deml). Nejkatolictější mimo katolíky. - Tajemné dálky (1895) - Ruce (1901)

Antonín Sova (1864-1928)

Impresionista. Přírodní a milostná lyrika (básník podzimu). Moderní líčení přírody, impresionismus. Zobrazení všemi smysly. - Květy intimních nálad (1891) - impresionismus (okamžik, subjektivní pocit z krajiny, do níž promítnuta psychika)

Vilém Mrštík (1863-1912)

- Maryša (1894, spoluautor Alois) - realistická tragédie - Pohádka máje (1897) - znát. Milostná idyla Riši a Helenky. 100% impresionismus (subjektivizace přírody, popis okamžiku). - Rok na vsi

Josef Karel Šlejhar (1864-1914)

Naturalismu - bezohledná krutost. Destruktivnost moderní civilizace. - Kuře melancholik (1889) - nemluvně na úroveň kuřeti, unisono živočišnost a strach ze smrti.

Realismus - Machar, Mrštík. naturalismu - Mrštík, Šlejhar. Impresionismus - Sova, Mrštík. Symbolismu - Březina, Sova.

Generace buřičů

Počátkem 20. stol. navazují na Českou modernu. Jazyk bez složitého symbolismu - přirozeným hovorový. Všichni mladí, většinou bohémové a anarchisté (Nový kult Stanislava Kostky Neumanna). Od dekadence k vitalitě. Básníci života a vzdoru.

Petr Bezruč (1867-1958, Vladimír Vašek)

Realista, Slezsko, stylizace do mluvčího slezského lidu (všestranný úpade), bard. Silné sociální citění (nově sociální balada), touha po spravedlnosti a - vizionářství. Vzácné - idea + uměleckost (Svatopluk Čech opak). Syntéza všech proudů poezie přelomu století - realistického, symbolistického, impresionistického i sociálního.

- Slezské písně (pro orientaci 1903) - nářečí, vulgarismy, drsnost, krásné balady (např. Maryčka Magdónová, Markýz Géro, Kantor Halfar).

František Gellner (1881-1914)

Bohém a kritika běžného života společnosti, tzn. proti měšťáctví. Vlastní pocit zbytečnosti hledání smyslu. Zdánlivě cynický výsměch (touhu po silném citu). Viz přečtená díla.

- Po nás ať přijde potopa (1901), Radosti života (1903)

Fráňa Šrámek (1877-1952)

Života bído, přec tě mám rád. Poezie, próza, drama. Impresionismus, vitalismus. Téma mladých lidí. Milostná a přírodní lyrika.

- Stříbrný vítr (1910) - z nejvýznamnějších čs románů o dospívání, Jeník Retkin.

- Měsíc nad řekou (1922) - drama; setkání spolužáků, o ztracených iluzích, starý vs nový svět.

Viktor Dyk (1877-1931)

Vyhraněný pravičák. V próze ironik. Poezie exprese pocitu deziluze (např. po potlačení hnutí Omladina). Všude nadosobní idea národa. Šalda:

Žlučovitý glosátor a nenávidný pamfletář.

- báseň Země mluví - z nejkrásnějších vlasteneckých lyrik

- Krysař (1915) - novela, Hammelm, zpožděný rybář a nemluvně.

- Zmoudření Dona Quijota (1938) - symbolické drama, zmoudření = smrt.

Stanislav Kostka Neumann (1875-1947)

Časopis Nový kult osa čs anarchismu. Složitý básnický vývoj - dekadence, symbolismus, anarchismus, civilismus, poválečná avantgarda, komunismus, proletářské poezii, stalinismus v 2. pol. 30. let a protifašistický postoj.

- Kniha lesů, vod a strání (1914) - z nejlepších čs přírodních lyrik

- Satanova sláva mezi námi (1897)

Česká dekadence

Arnošt Procházka (1869-1925)

- Moderní revue (1894) - časopis dekadentů. Ano samoúčelnému umění, proti konvencím atp.

Jiří Karásek ze Lvovic (1871-1951)

Odpor k životu, kult smrti, sexuální znechucení.

Karel Hlaváček (1874-1898)

Také ilustrátor (tehdejších autorů např.). Smutek konce století.

- báseň Svou violu Jsem naladil co možná nejhloběji - virtuozní dokonalost veršů, hudebnost.

Katolická moderna

Reformní snahy v čs katolictví.

Xaver Dvořák (1858-1939)

Mimo

Literární kritika

František Xaver Šalda (1867-1937)

Profesor románských literatur. vedoucí postava literatury 19. a 20. stol. kritiky do sféry umění. Nade vše individualita autora. Špatný je parnasismus, eklekticismus (Vrchlický), nápodoba lidové poezie, povrchnost (Sv. Čech), popisnost (Jirásek).

- Duše a dílo (1913) - kritika světových postav; základ moderní esejistiky a umělecké dílo.